

REKOMENDACJA PEDAGOGICZNA MATERIAŁÓW EDUKACYJNYCH
„MYŚLĘ – DECYDUJĘ – DZIAŁAM.
INSPIRACJE DLA NAUCZYCIELI
– PROGRAM EDUKACJI FINANSOWEJ DLA UCZNIÓW KLAS I – III”
AUTORSTWA ALINY KALINOWSKIEJ, MAŁGORZATY ŻYTKO, JANA ŻYTKO

Projekt edukacji finansowej dla dzieci „Myślę – Decyduję – Działam” jest oryginalną inicjatywą, która w pełni zasługuje na rozpowszechnianie. Na jego wartość składają się przede wszystkim: tematyka projektu, zakres i struktura przewidzianych w nim treści kształcenia oraz założenia i sugestie metodyczne leżące u jego podstaw. Niżej dokonuję szczegółowej oceny każdego z tych aspektów.

Tematyka projektu

Autorki podjęły się zadania opracowania propozycji edukacji finansowej dla grupy najmłodszych uczniów. Ten obszar edukacji, realizowany jest już w wielu krajach świata z uwagi na istotne znaczenie biograficzne i społeczne kompetencji w zakresie finansów. Choć na świecie doczekał się licznych opracowań dydaktycznych i badawczych, omawiany był na wielu konferencjach, upowszechniany wśród metodyków i nauczycieli i powszechnie uznany za kluczowy w kształceniu, w Polsce jest wciąż zmarginalizowany, a w szkołach nieobecny. Tymczasem wczesne rozwijanie świadomości finansowej i podstawowych kompetencji w tym zakresie jest niezbędnym warunkiem przyszłego podejmowania racjonalnych decyzji i działań w polu ekonomii domowej, a także rozumienia podstawowych mechanizmów handlu i rynku pracy, rozwijania zdolności do zarządzania własnymi zasobami finansowymi oraz postaw odpowiedzialności finansowej i przedsiębiorczości. Pozostawienie dzieci bez przygotowania w tym zakresie naraża je na kształtowanie i utrwalanie błędnych nawyków i nastawień oraz syndrom bezzradności finansowej.

Panujące powszechnie w naszym kraju przekonanie, że tematyka finansów jest nieodpowiednia i zbyt trudna dla dzieci doprowadziło do bardzo poważnych zaniedbań edukacyjnych. Opiniowany projekt jest dobrą reakcją na te zaniedbania, będąc trafnym uzupełnieniem obowiązującej edukacji początkowej.

Treści kształcenia

Zaproponowane w projekcie treści kształcenia są mocnym atutem przedsięwzięcia. Autorki miały bowiem odwagę przełamać występującą w polskiej edukacji początkowej niebezpieczną dla rozwoju dzieci i bardzo krytycznie od lat opisywaną przez badaczy pedagogiki infantyлизację treści. Polega ona na oferowaniu najmłodszym uczniom w szkole treści znacznie zaniżonych pod względem złożoności i stopnia zaawansowania w stosunku do realnych możliwości intelektualnych dzieci, ich codziennej wiedzy i doświadczeń. Najbardziej drastycznym przykładem może być nauczanie 6-7-latków, co to jest liczba jeden. Podczas udziału polskich uczniów kończących klasy początkowe w międzynarodowych badaniach TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*), w których byli oni najsłabsi w Europie, okazało się, że polskie treści programowe są najbardziej okrojone i ubogie w porównaniu z programami pozostałych 50 krajów biorących udział w badaniach.

Dlatego gratuluję Autorkom koncepcji, która przypomina rozwiązania światowe w tym zakresie, odpowiada potrzebom poznawczym współczesnych dzieci i jest adekwatna do świata, który ich na co dzień otacza.

Jednocześnie, co trzeba podkreślić, w projekt są włączone liczne zagadnienia z obowiązującej podstawy programowej. Są to przede wszystkim treści matematyczne, co czyni z edukacji matematycznej fundament zaradności finansowej. Interdyscyplinarna konstrukcja projektu umożliwia też osiągnięcie innych celów wskazanych przez MEN w podstawie programowej: środowiskowych i polonistycznych. Zawiera bowiem zagadnienia dotyczące środowiska społecznego związane z finansową codziennością rodziny (zakupy, oszczędności, wybory finansowe), a także wątki odnoszące się do pracy jako aktywności życiowej. A w zakresie edukacji polonistycznej pozwala na doskonalenie techniki czytania oraz czytania ze zrozumieniem, rozwijanie umiejętności formułowania wypowiedzi ustnych, ćwiczenia w samodzielnym pisaniu. Pomimo zatem, że opiniowany projekt jest tylko dodatkową ofertą edukacyjną, ambitnie odpowiada na cele i wymagania podstawy programowej, będąc potencjalnie dobrym wsparciem obowiązującej edukacji w klasach początkowych.

Założenia metodyczne

Projekt opiera się na założeniach metodycznych wyprowadzonych z najnowszych osiągnięć psychologii i pedagogiki, dzięki czemu stwarza możliwość silnego wspierania rozwoju poznawczego oraz wiedzy i umiejętności uczniów. Do jego najbardziej wartościowych rozwiązań metodycznych należą:

- nasycenie projektu pytaniami problemowymi (również matematycznymi), co wyzwała zaciekawienie i stymuluje myślenie twórcze,
 - znaczna liczba zadań problemowych otwartych, dzięki czemu zapobiega się powstawaniu zjawiska niecierpliwości poznawczej i motywuje uczniów do poszukiwania dalszych rozwiązań,
 - wskazanie pracy w małych zespołach jako najbardziej owocnej edukacyjnie, co jest warunkiem pojawienia się mowy eksploracyjnej, rozwijania umiejętności współpracy, wykorzystania tutoringu i uczenia się od rówieśników i dobrze odpowiada wymaganiom edukacji dla demokracji,
 - wprowadzenie kart pracy, które stanowią zarówno element przestrzeni pracy dzieci, jak i dokumentację ich wysiłku, by budować wiedzę o finansach, jest bardzo trafnym rozwiązaniem. Zaletą zaprojektowanych kart pracy, jest ich przejrzystość i brak przeładowania,
 - elastyczność strukturalna, która umożliwia nauczycielowi na dokonywanie swobodnych wyborów i dopasowywanie elementów projektu do wieku, potrzeb i zainteresowań dzieci, ich zaawansowania poznawczego oraz bieżącej tematyki zajęć. Rezygnacja Auterek z typowego dla szkoły transmisyjnej wymogu realizacji zagadnień krok po kroku od początku do końca dowodzi ich orientacji w rozwiązaniach edukacyjnych istniejących na świecie.
- Dodatkowym atutem są w strukturze projektu karty wiedzy, stanowiące bardzo dobry poszerzający materiał źródłowy dla uczniów i nauczycieli.

Potrzeba konsultacji

Trzeba jednak pamiętać, że nowatorstwo projektu z jednej strony wymaga, by wdrażający go nauczyciele mieli zapewnione warunki do wymiany doświadczeń oraz wsparcie i możliwość uzyskania informacji ze strony autorów i organizatorów projektu, z drugiej, sami dostarczali informacji zwrotnej, która umożliwi dokonanie w projekcie mian doskonalących.

Podsumowanie

Zaproponowane w materiale projekty zajęć są bardzo interesujące i mają liczne zalety dotyczące:

- cech formalnych (projekty są koncepcyjnie dobrze uporządkowane, strukturyzują treści w przejrzyste formy aktywności)
- treści kształcenia (projekty wnoszą do wczesnej edukacji zupełnie nową problematykę, dobrze wypełniają obszary zagadnień związanych z szeroko rozumianym obrotem pieniędzy, integrują treści typu programowego z życiem dzieci i doświadczeniami z nich płynącymi),

- koncepcji wiedzy (zakładają wielość rozwiązań, wyborów i interpretacji oraz dialog znaczeń)
- metod nauczania – uczenia się (projekty przesycane są metodami aktywnymi i współpracą rówieśniczą),
- celów wychowania (uczą współdziałania i współodpowiedzialności, rozumienia zależności społecznych, tolerancji wobec odmiennych wartości i preferencji).

To propozycja odbiegająca od stylu edukacji transmisyjnej, która wciąż, niestety, dominuje w naszych szkołach. Wpisuje się w kompetencje kluczowe opracowane na zlecenie Parlamentu Europejskiego i Rady Europy i bardzo dobrze koresponduje ze współczesną wiedzą psychologiczną, konstruktywistycznymi teoriami wiedzy i umysłu oraz koncepcjami wiedzy potocznej dzieci. Stanowi przykład działania innowacyjnego i otwartego na odważne, nowe rozwiązania dydaktyczno-wychowawcze.

Doświadczenie

Opinia na temat pakietu edukacji finansowej dla klas I-III szkoły podstawowej: *Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych*, autorstwa Małgorzaty Żytko, Aliny Kalinowskiej i Ewy Kruk. Stowarzyszenie Krzewienia Edukacji Finansowej, Gdynia 2016.

Zagadnienia ekonomiczne i finansowe są niezbędnym elementem edukacji współczesnego dziecka. Wiedza finansowa jest częścią wiedzy społecznej ucznia i wiąże się z jego satysfakcjonującym funkcjonowaniem w życiu teraźniejszym, a także w przyszłości. Problemy ekonomiczne i finansowe nie omijają świata dzieci, a ich rola na rynku konsumenckim zdecydowanie wzrosła. Dzieci są pożądanym i atrakcyjnym klientem, a powszechny brak edukacji finansowej czyni z nich obiekty łatwej indoktrynacji i manipulacji.

Przedstawiony do oceny pakiet świetnie wpisuje się w oświatową lukę w zakresie budowania wiedzy ekonomicznej i kształtowania kompetencji finansowych uczniów w młodszym wieku szkolnym. Edukacja I etapu tylko incydentalnie odnosi się do tych zagadnień. Pakiet stanowi pozycję wyjątkową – jest na wskroś nowoczesny, zgodny z najnowszymi osiągnięciami w psychologii na temat rozwoju dziecka i przebiegu procesów uczenia się oraz nowymi trendami w dydaktyce szkolnej. Jest jedynym opracowaniem na rynku wydawnictw o tematyce finansowej dla dzieci, reprezentującym konstruktywistyczne podejście w kształceniu, współcześnie najbardziej promowane w pedagogice. Realizacja przedstawionego projektu pozwala na samodzielne zdobywanie przez dzieci wiedzy o mechanizmach finansowych, gromadzenie doświadczeń w zakresie rozwiązywania tywy społecznej. Praca z ocenianym pakietem sprzyja również rozwijaniu wielu kompetencji i umiejętności ponadprzedmiotowych, jak: krytyczne i twórcze myślenie, efektywna praca w zespole, sprawne porozumiewanie się, negocjowanie rozwiązań, dyskutowanie strategii i inne. Ważne miejsce w programie zajmuje doskonalenie kompetencji matematycznych, bazowych dla efektywnego funkcjonowania w rzeczywistości finansowej.

Przygotowany przez zespół Autorów – Małgorzatę Żytko, Alinę Kalinowską i Ewę Kruk pakiet składa się z poradnika dla nauczyciela i trzech części dla ucznia kart pracy, kart wiedzy i materiałów dodatkowych. Łącznie tworzy to podstawę do dobrej organizacji pracy metodą projektów. Zakres programowy jest szeroki (8 obszarów), bliski doświadczeniom dziecięcym i obejmuje treści aktualne i interesujące dla uczniów. Cała koncepcja zyskała piękną oprawę graficzną.

W stosunku do innych podręczników do krzewienia edukacji finansowej, np. Kasdepke, Garbolińskiej, Kołodziejczyka i in. pakiet *Myślę, decyduję, działam..* posiada wiele dodatkowych walorów, które przesądzą o jego wysokiej jakości dydaktycznej, użyteczności i efektywności w procesie nauczania. Ujęłabym je w dwie grupy: a) dotyczące reprezentowanego modelu edukacji oraz b) dotyczące treści programowych. Poniżej przedstawiam je syntetycznie.

Walory w zakresie przyjętego modelu edukacji

1. Zerwanie ze schematyzmem w procesie uczenia się

Edukacja dzieci w klasach początkowych w szkole opiera się na założeniach tradycyjnej metodyki, której podstawą jest transmisja wiedzy. Ekspozowanie dyrektywności nauczyciela, unifikowanie wszelkich aktywności dziecka, kult poprawnej odpowiedzi, wymuszanie sposobu rozwiązania zadań to tylko niektóre z grzechów głównych tego rodzaju metodyki (Klus-Stańska 2012). Przekaz treści blokuje rozwój niezbędnych w realnym, pozaszkolnym życiu kompetencji i wdraża dzieci do schematycznego myślenia: uczeń podąża drogą wytyczoną ściśle przez nauczyciela, którą to sytuację najlepiej obrazuje wypełnianie pustych okienek w podręcznikach szkolnych według narzuconego wzoru. Oceniany pakiet zdecydowanie odchodzi od tej nieefektywnej i powszechnie krytykowanej w piśmiennictwie naukowym praktyki i zwraca się w stronę nowego podejścia w dydaktyce - konstruktywizmu. Autorki pakietu proponują zdobywanie wiedzy w warunkach naturalnych, przy rozwiązywaniu realnych problemów finansowych, skłaniają do przyjmowania różnych dróg rozwiązań, bazowania na wiedzy osobistej ucznia, zachęcają do dyskusowania, negocjacji, argumentowania. Aktywność ucznia, nie nauczyciela staje się tu kluczowa. Karty pracy nie zawierają „przykładowych wzorów rozwiązań”, ale jest na nich dużo miejsca na dokonywanie licznych prób znalezienia tego rozwiązania. Realizacja zadań z pakietu buduje w dziecku zaufanie we własne kompetencje, przygotowuje do kreatywnego reagowania na sytuacje problemowe i konstruktywnego wykorzystywania własnych porażek.

2. Promowanie nowego modelu nauczania

Pakiet edukacji finansowej *Myślę, decyduję, działam* ...skłania wykorzystujących go nauczycieli do zmiany swojego dotychczasowego stylu pracy. Co bardzo pozytywne - w poradniku dla nauczyciela nie odnajdziemy drobiazgowego scenariusza przebiegu zajęć, wyznaczonego sposobu rozwiązania zadań, przykładowych odpowiedzi uczniów czy kolektywnych wniosków, a niestety do takich praktyk byli przez lata przyzwyczajani nauczyciele. Autorki, zgodnie z ideą konstruktywizmu, proponują tylko ogólny plan zajęć: rozmowa w kręgu z serią aktywizujących myślenie, często otwartych pytań, zadania do pracy w grupach oraz badawcza praca domowa ucznia. Dodatkowo Autorki zachęcają nauczycieli do twórczego modyfikowania proponowanych ćwiczeń i stałego respektowania autonomii uczniów podczas ich wykonywania. Pole swobody w realizacji projektu oddane nauczycielowi jest tu ogromne. Przestaje on być traktowany instrumentalnie i może wykazać się swoją aktywnością i kreatywnością zainspirowany ogromną liczbą pomysłów z opiniowanego pakietu. W rozdziale 1.4. Autorki omawiają to nowe podejście i metody edukacji finansowej, by uruchomić inne niż w tradycyjnej szkole sposoby organizacji środowiska uczenia się dziecka. Jest to niezwykle ważny podrozdział w kontekście założonych celów projektu. Pozwolę sobie na marginesie sformułować uwagę, że nauczycieli powszechnie tkwiących jeszcze w okowach starej metodyki, należałoby jeszcze jakoś dodatkowo wspomóc w przełamywaniu ich metodycznych przyzwyczajeń.

Walory w zakresie treści programowych

3. Poszerzenie i intelektualizacja zakresu podstawy programowej dla I etapu edukacji

Przedstawiony do oceny pakiet jest kompatybilny z obowiązującą aktualnie Podstawą programową. Pozwala realizować wszystkie zawartej w niej cele edukacyjne i, co istotne,

znacznie poza nie wykracza. Proponowane w pakiecie zagadnienia mają interdyscyplinarny charakter, sprzyjają zatem wielokierunkowemu rozwojowi ucznia.

Do głównych mankamentów Podstawy zalicza się wąski zakres treści połączony z infantylizacją ucznia (Klus-Stańska, Nowicka 2009). Natomiast oceniany pakiet jest niezwykle postępowy w tym zakresie. Jego Autorki proponują wachlarz tematów o istotnych walorach poznawczych, aktualnych i obecnych w codziennym życiu współczesnych dzieci dotyczących np.: kupowania w Internecie, promocji, zakładania konta osobistego, oszczędzania, używania karty płatniczej itd. Nie unikają przy tym, tak jak to ma miejsce w szkolnych podręcznikach dla dzieci, tematów trudnych, jak bezrobocie, bieda, zadłużenie itp. Nie traktują zatem dzieci jako istot ułomnych rozwojowo i ograniczonych poznawczo.

Co szczególnie cenne, a jaskrawo widoczne w zestawieniu z Podstawą programową zaniżającą kompetencje uczniów klas I-III, pakiet *Myślę, decyduję, działam...* prowokuje do podejmowania prób intelektualnego mierzenia się z merytorycznymi zagadnieniami. Zawiera polecenia o różnym stopniu trudności, a celowym zabiegiem Auterek jest proponowanie także uczniom zadań przewyższających ich aktualne możliwości. Takie postępowanie wynika bezpośrednio z założeń konstruktywizmu, w świetle którego zadania z aktualnej sfery rozwoju są dla dziecka poznawczo jałowe, a warunkiem progresu jest stawianie dziecku wymagań (Wygostki 1989). Na potencjalną skuteczność takich zabiegów wskazują prowadzone współcześnie badania nad uczeniem się mózgu dziecięcego (Gopnik, Meltzoff i Kuhl, 2004), a szczególnie nad uczeniem się we współpracy (Kołodziejczyk, Salamon-Bobińska, Karaszewski i Bobula, 2014; Slavin, 2012), które to uczenie preferują Autorki pakietu.

4. Elastyczność wykorzystywania proponowanych treści

Ogromną zaletą ocenianego pakietu jest stworzenie możliwości elastycznego wykorzystywania prezentowanych projektów. Nauczyciel nie stoi przed koniecznością realizacji poszczególnych zagadnień w liniowej, sztywnej kolejności, w określonej klasie – pierwszej, drugiej lub trzeciej. Może dowolnie, w zależności od potrzeb uczniów, okoliczności, dyspozycji czasowych i wskazań ogólnego programu dydaktycznego przyjętego w klasie wprowadzać poszczególne tematy. Dodatkowym walorem pakietu jest możliwość łączenia kwestii finansowych z różnymi zagadnieniami obecnymi w programie szkolnym, zwłaszcza z zakresu edukacji społecznej i matematycznej. Jest to duże udogodnienie w pracy nauczyciela zobligowanego do kształcenia zintegrowanego w klasach młodszych.

Podsumowanie

Pakiet *Myślę, decyduję, działam...*, autorstwa M. Żytka, A. Kalinowskiej i E. Kruk stanowi profesjonalne narzędzie do realizacji zagadnień ekonomicznych i finansowych z uczniami. Jego wyjątkowo wysokie walory dydaktyczne zapewnią realizację przyjętych celów dydaktycznych. Z pełnym przekonaniem rekomenduję go do wykorzystywania w edukacji początkowej dzieci. Ze względu na nowatorski charakter pakietu warto byłoby prowadzić jego ewaluację, by na bieżąco monitorować efektywność, użyteczność i trafność podejmowanych działań, a następnie rozpowszechniać wyniki tejże ewaluacji, by dodatkowo popularyzować całe przedsięwzięcie.

Marzenna Nowicka

Dr hab. Monika Wiśniewska-Kin, prof. UŁ
Kierownik Zakładu Badań nad Dzieckiem i Dzieciństwem
Wydział Nauk o Wychowaniu
Uniwersytet Łódzki

Opinia naukowa o pakiecie edukacyjnym do klas I-III szkoły podstawowej *Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych* – Małgorzaty Żytko, Aliny Kalinowskiej, Ewy Kruk

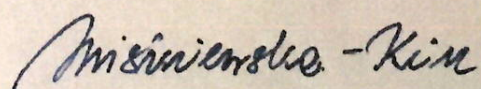
Pakiet edukacyjny *Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych* nastawiony na pomoc w rozwoju uczniom i na przywrócenie autentyczności w edukacji (w tym przypadku finansowej), sprzyja przede wszystkim konstruowaniu wiedzy finansowej dzieci i rozwijaniu ich samodzielności w dokonywanych wyborach.

Opowiada się przeciwko wciąż obecnej reprodukcji oficjalnych wersji wiedzy podawanej w szkole. Wskazuje, jak budować u dziecka spójną wizję świata, bez „dwójmyślenia” (D. Klus-Stańska 2010) – oficjalnego i prywatnego, szkolnego i pozaszkolnego, więc rozdzielanego na życie i szkolne procedury (dzieci nadal uczą się wyłącznie do sprawdzianów, testów, egzaminów). Rozbieżności między szkołą a możliwościami poznawczymi współczesnych dzieci potwierdzają moje wcześniejsze badania (*Dominacja a wyzwolenie. Wczesnoszkolny dyskurs podręcznikowy i dziecięcy*, Łódź 2013). Szkoła stoi przed koniecznością zaakceptowania otwartości poznawczej dzieci. Warto więc, zdążać do tego, by stawała się miejscem prawdziwie wzbogacających doświadczeń intelektualnych. Miejscem, w którym dzieci odkrywają, wykorzystują i rozwijają swój potencjał i znajdują satysfakcję w odkrywaniu prawd istotnych dla ich życia, a wyposażone w zdolność krytycznego myślenia, powiązaną z ciekawością poznawczą, potrafią wybrać między światem miałkich przyjemności i złudzeń a przywilejem twórczego używania własnego intelektu i czerpania z edukacji finansowej. Pakiet ten daje dobre podstawy, by myśleć, że uczeń poradzi sobie w sytuacjach różnych, a także w całkiem dla siebie nowych. Coraz częściej zdarza się bowiem, że dzieci w przeciwieństwie do dorosłych, sprawnie funkcjonują we współczesnym świecie (o czym zaświadcza chociażby ich znajomość walut

międzynarodowych, różnorodnych form płatności czy sprawne korzystanie z kieszonkowego).

Jest przykładem zgodnego z podstawą programową, metodycznie spójnego i nowatorskiego projektu, którego ostateczna realizacja odbywa się jednak za sprawą indywidualnego nauczyciela i jego klasy. Z tej właśnie perspektywy podejmowane decyzje i wybierane sposoby ich wykonania stanowią końcowy i najbardziej w konsekwencji znaczący element projektowania edukacji finansowej dziecka. Pakiet ten stwarza możliwość dokonywania wyboru problemów zgodnie z elementarnymi zasadami dydaktycznymi: indywidualizacji, samodzielności czy stopniowania trudności. Stanowi zaproszenie do wykonania myślowego eksperymentu włączenia edukacji finansowej do programów szkolnych.

Ze względu na znacznie podjętych problemów (wspólne zarządzanie domowym budżetem, rozwiązywanie problemów finansowych, efektywne dysponowanie swoimi finansami) oraz spójne ujęcie metodyczne **rekomenduję pakiet edukacyjny dla klas I-III szkoły podstawowej** *Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych* – Małgorzaty Żytka, Aliny Kalinowskiej, Ewy Kruk do użytku szkolnego.

M. Wiśniewska-Kin

Łódź, 21.11.2011 r.